

פסיכולוגיה על פי הקבלה · שיעור תשיעי: הסוד שביסוד

הכוח להוליד את החלום

שיעור 9 מתוך 10 בקורס פסיכולוגיה על פי הקבלה. הסרטון המלא, ומתחתיו השיעור כתוב ומעובד לקריאה.

סיומא דגופא

אנחנו מתקרבים לסיום הקורס. נשארו לפנינו שתי ספירות, יסוד ומלכות. עד כאן טיפסנו במעלה ההר: למדנו בהרחבה על עולם השכל, חכמה, בינה ודעת. ירדנו אל עולם הרגש, חסד, גבורה ותפארת. ובשיעור הקודם הגענו אל נצח והוד, אל הביטחון ואל התמימות, שהם שתי הרגליים שצועדות אל היעד. בלי ביטחון ובלי תמימות אדם אינו זז ממקומו.

ועכשיו אנחנו מגיעים אל ספירת היסוד. בתיקוני הזוהר, בפתיחת אליהו, נמנות הספירות כאברי קומה אחת, ושם נאמר: "ויסוד סיומא דגופא, אות ברית קדש". היסוד הוא סיום הגוף, הגמר של כל המערכת הפנימית. המקובלים קוראים לו צינור ההגשמה. כל מה שיש באדם בעולם השכל ובעולם הרגש מתנקז בסופו של דבר אל ספירת היסוד, ומשם יוצא אל המציאות.

כך גם בעולמות העליונים. כל מה שהקדוש ברוך הוא רוצה להוריד לעולם, וכל מה שאנחנו פועלים ומושכים במעשינו, עובר דרך כל הספירות ומגיע אל היסוד. ולכן קוראים לו גם בשם כל. על הפסוק "לך ה' הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד, כי כל בשמים ובארץ" (דברי הימים א כט, יא) מלמדים המקובלים שהמילה כל רומזת לספירת היסוד, שאוחזת בשמים ובארץ יחד. כל מה שיש למעלה מתכנס בה, וכל מה שיורד למטה עובר דרכה.

המשמעות הנפשית של זה פשוטה ועמוקה. כשיש פגם ביסוד, יש פוטנציאל מבוזבז. אדם מלא אורות, מלא חסד, מלא גבורה, מלא חכמה ובינה, ובשטח אין הגשמה במציאות. הכל נשאר בפנים.

פנימיותו של היסוד

כפי שלמדנו בתחילת הקורס, לכל ספירה יש פנימיות, החוויה שבלב הכוח. פנימיות היסוד היא אמת. הרב יצחק גינזבורג מרחיב בזה בשיטתו על פנימיות הספירות, והעניין פשוט להבנה: היסוד הוא הכוח שמאמת את מה שיש בנפש.

נניח שמאירה באדם ספירת התפארת. הוא פוגש מישהו בצרה, מבין את הצרה שלו בחכמה, מתבונן בה בבינה, ונולדים בו רחמים. כל זה עדיין בעולם הפנימי. אם אין ספירת יסוד, הדברים אינם מתאמתים, והרחמים נשארים רחמים של דמיון. הם אינם אמיתיים עד שהאדם קם, עושה ופועל בשטח. רק כשהרחמים יוצאים אל המעשה הם נעשים אמת.

כאן גם טמון הקושי. בחכמה ובבינה נעים לנו: תופסים, מבינים, בונים בניינים בראש. בחסד ובגבורה אנחנו מבינים מה צריך, יודעים שצריך להתגבר על היצר. אפילו בביטחון, אדם יכול להאמין ולבטוח בה. אבל ביסוד אנחנו באים במגע עם המציאות, ושם צריך לפרוט את הצ'ק. כל זמן שהכל בפנים, קל לומר לחבר שאני משתתף בצערו. לקום, להניע את הרכב, לנסוע ולפתור לו את הבעיה, זה כבר מאמץ אחר לגמרי.

כוח ההולדה

כבר למדנו שספירת היסוד מזוהה בגוף האדם עם כלי ההולדה. ומה שמצאנו בגוף נלמד ממנו אל הנפש. כוח ההולדה הוא הכוח שמוליד מציאות חיה וקיימת. זה חידוש של ממש בבריאה. דור שלם, מציאות חדשה, יורדת לעולם ומתלבשת בילד הנולד. וגם הרפואה מתארת את טיפת הזרע כתמצית של הגוף כולו. כל מה שאנחנו אוכלים ושותים, כל המערכות של הגוף, השופרא דשופרא של הכל, מתרכז ומתקפל שם. ובילד שנולד יש קיפול של כל מה שיש באביו ובאמו, ברובד הגשמי וברובד הרוחני כאחד.

חז"ל לימדו: "שלשה שותפין יש באדם, הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו" (נדה לא, א). האב והאם נותנים את הגוף, והקדוש ברוך הוא נותן בו רוח ונשמה. והמקובלים מעמיקים בזה: בשעה שהאיש ואשתו מתייחדים בקדושה, נעשה כנגדם זיווג בעולמות העליונים, בספירות החכמה והבינה, שהן אבא ואמא. כאן למטה נוצר גוף, ושם למעלה, באותה שעה ממש, נולדת הנשמה שתתלבש בו.

ועל זה אמרו חז"ל: "אין צור כאלהינו, אין צייר כאלהינו" (ברכות י, א). אדם מצייר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להכניס בה רוח ונשמה, והקדוש ברוך הוא צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה. כל אדם עם פניו, כל אדם עם יופיו. כל זה עובר דרך ספירת היסוד.

עקרות של הנפש

אילו לא היה זיווג בין האיש לאשתו, כל המציאות הזאת הייתה נשארת בכוח. הייתה עקרות. יש בפוטנציה את כל האורות, ובלי ספירת היסוד אין ילד ואין ילדה.

ובאותו משקל בדיוק בנפש. ספירת היסוד שבנפש האדם היא הכוח להגשמה עצמית. וכמו שיש עקרות ברמה הגופנית, יש עקרות בנפש. אדם בעל כישרונות ובעל כוחות, בלימוד, במעשה, במדע, ואינו מביא את עצמו לידי מימוש. יכול להיות שבחכמה ובבינה הוא גאון, ויכול להיות שגם הרגליים שלו בריאות, יש לו נצח והוד, יש לו הליכה לקראת היעד. ובכל זאת חסר דבר אחד: לקום ולעשות.

היסוד הוא הדבקות במטרה. הוא האומץ, אחרי שיש ביטחון ויש תמימות, לקום ולעשות מעשה בפועל, להוליד. יש אנשים שמפחדים להביא ילדים לעולם, ויש אנשים שמפחדים להוליד את עצמם. יש להם הכל, ואין להם כלום. כל הספירות שלהם עוצמתיות ומאירות מבחינת הפוטנציאל, ואין יסוד, ולכן אין הגשמה.

הספירה הזאת היא כלי שהקדוש ברוך הוא נתן לכל יהודי ולכל יהודייה, כדי לממש את עצמם בכל רמה שהיא: להגשים את יד ימין, את החסד שבהם, להגשים את הגבורה ולהתגבר על יצריהם, ולהגשים את החכמה ואת הבינה. כשאין אור בספירת היסוד, כל אלה נשארים בגדר הבטחה.

בלי עונג אין הולדה

כאן אני רוצה לשים דגש מיוחד. בתורת החסידות מובא בשם הבעל שם טוב, והרב יצחק גינזבורג מרחיב בזה, שכמו שבזיווג הגשמי אין הולדה בלי עונג ושמחה, כך הדבר בעשיית המצוות. המקובלים מלמדים שכשאנחנו עושים מצווה נעשה זיווג בספירות שלמעלה, ומשם יורד שפע לעולם. ואם האדם עושה את המצוות, מתפלל ולומד, בלי שמחה ובלי עונג, הזיווג למעלה חסר, והשפע אינו יורד כראוי.

התורה עצמה אומרת זאת בחריפות. בין הסיבות לכל הקללות שבפרשת כי תבוא נאמר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל" (דברים כח, מז). ודוד המלך מצווה: "עבדו את ה' בשמחה, באו לפניו ברננה" (תהלים ק, ב). ומספרים על האר"י הקדוש שגילה לאחד מתלמידיו כי כל מה שזכה לו, כל השערים שנפתחו לפניו, היה בשכר השמחה הגדולה שבה קיים כל מצווה.

וזה חוק גם בהגשמה העצמית: כדי להגשים את עצמנו בפועל, המעשה שאנחנו עושים צריך לעורר בנו עונג ושמחה. והעונג והשמחה נולדים כשהאדם עושה באמת את מה שהוא צריך לעשות. אז הוא מתחבר אל הכתר. זוכרים שמקור העונג הוא בכתר. כשאדם נוגע בנקודה האמיתית שלו, הוא מושך משם עונג ושמחה, ועל זה נאמר "נעוץ סופן בתחלתן": היסוד שבסוף הקומה מתחבר אל הכתר שבראשה.

דוד המלך מעיד על עצמו: "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב" (תהלים קיט, קסב). כשהוא בא במגע עם מצווה, כשהוא מחדש חידוש בתורה, כשהוא מוליד בשכלו דבר חדש או מקבל דבר ברוח הקודש, הוא שמח כמו מי שמצא אוצר גדול, כמו אדם שזכה בפרס הגדול. וצריך לשים לב שדוד אינו מגזים. התורה ציוותה "מדבר שקר תרחק" (שמות כג, ז), ודוד המלך אינו חשוד לעבור על איסור תורה. זו הייתה המציאות הפנימית שלו בכל התחדשות בעבודת ה'.

ודוד מגלה כאן את הסוד שלו: כך הגיע לפסגת העבודה, כך נעשה משיח ה', כך הצליח תמיד להוליד דברים חדשים, עד שהוליד את שלמה, בונה בית המקדש. כל עשייתו הייתה מלווה בעונג ובשמחה.

בשורש הנשמה

מכאן מסקנה חשובה. לא נוכל לממש את עצמנו אם לא נעסוק בדברים שיוצרים בנו עונג ושמחה. מי שאינו מתענג ושמח במה שהוא עושה, כנראה אינו עוסק במה ששייך לשורש נשמתו, ושם הוא לא ימצא את שמחתו. ולצערנו, זה מה שקורה לרבים. אנחנו עוסקים בדברים שאיננו באמת רוצים לעשות, מתוך כפייה או מתוך לחץ הפרנסה. אבל אדם יכול להצליח באמת רק במקום ששורש נשמתו נמצא בו. הקדוש ברוך הוא ברא בני אדם שונים: יש מי שמלאכתו עדינה, ויש מי שמלאכתו גסה יותר. אדם בעל כריזמה שכוחו בדיבור, והולך לעבוד כל חייו בבניין, יתקשה מאוד להיות מאושר, כי מעולם לא נגע בעצמו.

רואים זאת בעיניים. האנשים שמצליחים באמת הם אלה שמתענגים על מה שהם עושים. גדולי המדע, אלה שהניחו את אבני היסוד של עולם המדע, לא עשו זאת בשביל ממון. הם הולידו דברים חדשים בעולם כי נגעו בפוטנציאל האמיתי שלהם, ומזה בא להם הסיפוק.

וזה גלגל שמזין את עצמו. מה שמניע אותנו לפעול הוא גילוי הכתר ומשיכת העונג. כשאנחנו פועלים בנקודה האמיתית, אנחנו מתענגים. עונג גורר עונג, ושמחה גוררת שמחה. זה סוד דברי בן עזאי: "מצוה גוררת מצוה" (אבות ד, ב). היסוד הוא ריכוז של כל האנרגיה בנקודה אחת, הכל מתקפל ומתכנס בו, כמו הצופן התורשתי, ה DNA שבתוך התא, ומשם הוא מתממש במציאות. נגענו בעונג הפנימי, פעלנו, קיבלנו עונג ושמחה, והם מביאים אותנו לפעול שוב. ועל זה נאמר: "ילכו מחיל אל חיל" (תהלים פד, ח).

מיינ נוקבין ומיינ דוכרין

כאן אני רוצה לשתף אתכם במושג קבלי שקשור ישירות למימוש של ספירת היסוד. היסוד הוא הכוח המשפיע. הוא יוצר דברים חדשים, מוליד תולדות ברוחניות ובגשמיות. והמקובלים מלמדים שכמה ישפיע המשפיע תלוי במידה רבה במקבל.

בספרי החסידות מובא משל על אב שלומד עם בנו. ההשפעה הזאת, החכמה שהאב מעביר, האינפורמציה החדשה שהוא נותן, היא בחינת יסוד. וכאן הרבה תלוי בבן. ככל שהבן משתוקק יותר לקבל, ככל שהוא מגלה התעניינות וכיסופים, כך המשפיע מתענג יותר, נכנסים בו אורות מקיפים, והוא נותן יותר. ואם האב יושב ולומד לעצמו, והבן רק שומע מן הצד, אותה אינפורמציה עצמה לא תוליד בבן את אותם כוחות. כשהלימוד הוא פנים אל פנים, והאב רואה את ההשתוקקות של בנו, נולדים אורות חדשים.

חז"ל אמרו: "יותר ממה שהעגל רוצה לינק, פרה רוצה להניק" (פסחים קיב, א). הרצון להשפיע גדול מן הרצון לקבל, אבל הוא מתעורר באמת רק כשהמקבל פתוח. מי שמלמד יודע זאת היטב. יש קהל שאתה אומר לפניו את הדבר המרתק ביותר, והוא יושב אדיש. ויש קהל שכולו השתוקקות, אתה רואה בעיניים את ההתפעלות, ופתאום נפתחים לך מעיינות. אתה נזכר בעוד דבר ועוד דבר, והשיעור זורם מעצמו.

בקבלה זה נקרא העלאת מיינ נוקבין, מ"ן, וירידת מיינ דוכרין, מ"ד. המקבל הוא בחינת נקבה, וההשתוקקות שלו, ההתעניינות שלו והכיסופים שלו הם העלאת מ"ן. כנגדם יורדים מיינ דוכרין, השפע של המשפיע. כך בין אב לבנו,

בין רב לתלמידו, ובעיקר בין איש לאשתו. אדם חוזר הביתה עייף, ומוצא את אשתו מחכה לו בפנים מאירות, בבית מסודר ובלב פתוח. כל זה הוא העלאת מ"ן, וממילא מתעורר בו רצון להשפיע עליה, והקשר ביניהם מתחדש.

ובאותו משקל אנחנו כלפי הקדוש ברוך הוא. כשיש לנו תשוקה להתקרב אליו, כשאנחנו מתלהבים מכל השגחה פרטית ומודים לו שהתגלה אלינו, כביכול מתעוררת גם אצלו השתוקקות להתקרב אלינו. ולכן רבי נחמן מברסלב מרבה בספריו לדבר על הכיסופים, ומלמד שעיקר העבודה הוא הרצון וההשתוקקות להתקרב אל ה'. ככל שהעלאת המ"ן גדולה יותר, כך ירידת המ"ד, שהיא השפע, גדולה יותר. המקובלים אומרים שכל העבודה שלנו כאן היא העלאת מ"ן. נתאוהב הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים, שהשכינה תשרה כאן בעולם, וההשתוקקות שלנו היא שמעוררת כביכול את רצונו לרדת אלינו.

גשמי ברכה

הדבר נוגע גם לפרנסה ולשפע הגשמי. אמר רבי אמי: "אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה, שנאמר: אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף" (תענית ח, א). שימו לב לפסוק שהגמרא מביאה: האמת צומחת מן הארץ, ואז הצדק משקיף מן השמים. זו בדיוק ספירת היסוד, האמת שעולה מלמטה ומושכת את השפע מלמעלה.

ותמונה פשוטה לבעלי אמנה היא האיכר. הוא חורש וזורע ומכין את הכל, ואין לו שום ערובה שירד גשם. הוא מאמין באמונה שלמה שהקדוש ברוך הוא יוריד גשם, וכל הזמן הוא נמצא בהשתוקקות ובתפילה לגשם. זו העלאת מ"ן, והשפע יורד.

ורש"י מגלה שכך היה כבר בבריאת העולם. על הפסוק "כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ, ואדם אין לעבד את האדמה" (בראשית ב, ה) הוא כותב: "לפי שאדם אין לעבד את האדמה, ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צרך לעולם, התפלל עליהם וירדו". הגשם הראשון חיכה לתפילה של אדם.

ואולי זו אחת הסיבות לבעיות הגשם בדורנו. רובנו כבר איננו קשורים לשדה. המים מגיעים בברז, ומה אכפת לנו אם ירד גשם או לא. אנחנו אומרים "ברך עלינו" בתפילה, ורק כשבאמת יש בצורת מתחילים כולם להתפלל מעומק הלב, ואז יורד גשם.

המשפיע צריך מקבל

העיקרון הזה פועל בכל מקום. בעל בית חכם יודע לפרגן לפועלים שלו. הוא נותן להם הרגשה שבלעדיהם המפעל לא היה עומד. הפועל מרגיש שרואים אותו, מעלה מ"ן, וממילא הוא משפיע מכל הלב. ובעל בית שמקרין לעובד שיש עוד אלף כמוהו, שבית הקברות מלא באנשים שחשבו שבלעדיהם העולם לא יתקיים, יקבל תוצרת בהתאם.

וכך בין בעל לאשתו, ששם המ"ן והמ"ד הם תמיד לתת ולקבל. בעיות רבות בזוגיות נולדות מכאן. הבעל יושב עם הילד, מתאמץ ולומד איתו, והאשה מקרינה לו שזה מובן מאליו, שזו חובתו. ואם היא אומרת לו כמה זה שימח אותה, כמה הילד התקדם בזכותו, היא מולידה בו כוחות חדשים להמשיך.

ההגשמה העצמית אינה תלויה רק באדם עצמו. אם אדם מצייר או יוצר, ואף אחד אינו מפרגן ואינו נותן לו משוב, גם זה מדכא את ספירת היסוד שלו. הדבר תלוי גם במשפיע וגם במקבלים.

שמירת הברית

המקובלים מלמדים כמה חמור הפגם שנקרא פגם היסוד, פגם הברית. בטיפה שיוצאת מן האיש מרוכז כל האדם שבכוח. כשהכוח הזה יוצא לריק, בלי אשה שתקבל אותו, נעשתה כביכול פעולה למעלה, אבל הבינה, האם העליונה, לא קיבלה אותה. לפי דברי האר"י הקדוש אותו כוח נשמתי, שיצא מיהודי וקדוש מצד שורשו, נופל לידי החיצונים, הכוחות השליליים שבעולם, והם יונקים ממנו. לכן החמירו כל כך שהכוח הזה לא ילך להבל ולריק, ושיהיה מכוון אל אשת בריתו של האדם בלבד.

ובאותו משקל בדיוק יש פגם יסוד בנשמה. כשאדם אינו מגשים את עצמו בעולם הזה, גם זה פגם היסוד. הקדוש ברוך הוא נתן לכל אחד ואחד את הכלים שמתאימים לו כדי להגשים את עצמו, לכל אחד את כישרונותיו ואת נטיותיו.

ויש כאן נקודה עדינה. גם מי שמוליד דברים חדשים, אבל לא במקום ששורש נשמתו נמצא בו, דומה למי שמוציא את כוחו לבטלה. הכוחות הנפשיים שלו יוצאים שלא במקומם הראוי. אמחיש זאת על עצמי. נניח שאחרי שהבנתי שנתן לי הקדוש ברוך הוא כישרון לדבר ולהסביר, הייתי אומר לעצמי: למה לי כל הרעש הזה, אשב ואלמד, אתעלה, אחבר ספרים, ולא אבזבז זמן כדי להמחיש לציבור את ספירת היסוד ואת החכמה

והבינה. יכול להיות שהייתי נעשה גדול בתורה. ובכל זאת, כשהייתי מגיע לשמים, אולי היו אומרים לי שאת המדרגה הזאת כבר השגת בגלגול קודם, ולשם כך לא ירדת עכשיו לעולם. אפשר להגיע לפסגות גם בקודש, ואם אין זה ההר שלך, את תפקידך לא מילאת.

יוסף הצדיק

כשדיברנו בתחילת הקורס על שבעת הרועים, ראינו שיש בני אדם שהמשיכו ספירה שלמה אל העולם. המקובלים אומרים על אברהם אבינו שהמשיך לעולם את ספירת החסד. את ספירת היסוד מייצג יוסף הצדיק. ולא בכדי רק הוא נקרא בפי כל יוסף הצדיק. הזוהר הקדוש מלמד שצדיק נקרא מי ששומר את הברית. ושמירת הברית כוללת שני צדדים: מי שאינו מבזבז את כוחו להבל ולריק, וגם מי שאינו עקר מן הצד השני, שכל הפוטנציאל שלו כלוא בתוכו ואינו מבטא את עצמו בתולדות חדשות בעולם.

ועל הצדיק נאמר: "וצדיק יסוד עולם" (משלי י, כה). הצדיק הוא היסוד שהעולם עומד עליו, הצינור שדרכו עובר השפע אל העולם. בכל דור יש צדיק יסוד עולם, אבל המייצג של המידה הזאת הוא יוסף, משום שהוא שמר את הברית בשני הרבדים, ברובד הגשמי וברובד הרוחני. אפילו שמו מעיד על כך. כשנולד אמרה רחל: "יוסף ה' לי בן אחר" (בראשית ל, כד). יוסף הוא כוח ההוספה וההמשכה, הכוח שמוליד עוד ועוד.

בית פוטיפר

הסיפור מוכר, ונעבור עליו בקצרה. התורה מעידה שיוסף היה "יפה תאר ויפה מראה" (בראשית לט, ו), כמו אמו רחל שהייתה "יפת תאר ויפת מראה" (שם כט, יז). כשהתורה טורחת לציין יופי, מדובר ביופי יוצא דופן. כבר כנער הוא חולם חלומות של מלכות: האחים משתחוים לו, השמש והירח והכוכבים משתחוים לו. בגלל החלומות נולדת קנאה בינו לבין אחיו, והוא נמכר לעבד במצרים. נסו לדמיין: בן הזקונים של יעקב אבינו, נער בן שבע עשרה, נזרק לתוך זוהמת מצרים.

והנה כתוב: "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח" (בראשית לט, ב). אדוניו רואה כי "כל אשר הוא עשה ה' מצליח בידו" (שם, ג), ומפקיד בידו את כל ביתו. העבד העברי נעשה מלך בתוך בית פוטיפר.

ולפּוּטִיפּר הייתה אשה, והיא נתנה עיניה ביוסף במידה שאינה מן המידה. הגמרא מספרת: "בכל יום ויום היתה אשת פוּטִיפּר משדלתו בדברים. בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית, בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית" (יומא לה, ב). ויוסף דוחה אותה פעם אחר פעם. הוא אומר לה שאדוניו לא חשך ממנו מאומה, חוץ ממנה, "באשר את אשתו, ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת וחטאתי לאלהים" (בראשית לט, ט).

ולא בפיתוי בלבד עמד. אותה סוגיה מספרת שהייתה מאיימת עליו. אמרה לו שתחבוש אותו בבית האסורים, והשיב לה "ה' מתיר אסורים". אמרה שתכפוף את קומתו, והשיב "ה' זוקף כפופים". אמרה שתסמא את עיניו, והשיב "ה' פוקח עורים". ומדובר בזמן רב, יום אחרי יום.

ואז הגיע אותו יום, כשכל אנשי הבית יצאו, "ויבא הביתה לעשות מלאכתו, ואין איש מאנשי הבית שם בבית" (שם, יא). הפעם היא תפסה אותו בבגדו. "ויעזב בגדו בידה, וינס ויצא החוצה" (שם, יב). והגמרא מגלה מה החזיק אותו ברגע ההוא: "באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון" (סוטה לו, ב).

ויש בזה סוד גדול. יעקב אבינו הוא מידת האמת, כמו שכתוב "תתן אמת ליעקב" (מיכה ז, כ), והוא "איש תם ישב אהלים" (בראשית כה, כז), יושב באוהלה של תורת אמת. וברגע הניסיון של היסוד, שפנימיותו אמת, נגלית ליוסף דמות האמת עצמה. הוא נאחז באמת, והיא שהצילה אותו.

وهיא, כשראתה שנמלט, קראה לאנשי ביתה: "ראו הביא לנו איש עברי לצחק בנו" (בראשית לט, יד). ויוסף יורד לבית הסוהר, שנים ארוכות, בלי משפט, כמו שאומר הכתוב: "ענו בכבל רגלו, ברזל באה נפשו" (תהלים קה, יח).

ועוד דבר כדאי לחשוב עליו. התורה מספרת לנו רק על אשת פוּטִיפּר. אבל נער יפה תואר כזה, שחי שנים במצרים ועובר בין בתים וארמונות, ודאי נתקל בניסיונות רבים נוספים, והוא עמד איתן בכולם.

משלו נתנו לו

אבל גם בבית הסוהר חוזר אותו תהליך. שר בית הסוהר מוצא בו חן, וה' מצליח את מעשי ידיו, ושוב הוא מקבל את השליטה על כל הבית. עד שמגיע הרגע: פרעה חולם, ואין מי שיפתור. "ויריצהו מן הבור, ויגלח ויחלף שמלתיו, ויבא אל פרעה" (בראשית מא, יד). הוא פותר את החלומות, ופרעה אומר לו: "אין נבון וחכם כמוך" (שם, לט), וממנה אותו על כל ארץ מצרים.

ובמדרש רבותינו מובא: "יוסף משלו נתנו לו" (בראשית רבה צ, ג). כל המלוכה הזאת לא הייתה מתנת חינוך. "פיו שלא נשק בעברה: ועל פיו ישק כל עמי. גופו שלא נגע בעברה: וילבש אתו בגדי שש. צוארו שלא הרכין לעברה: וישם רבד הזהב על צוארו. ידיו שלא משמשו בעברה: ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתן אתה על יד יוסף". וכך רגליו, שלא פסעו לעבירה, זכו שירכב במרכבת המשנה. כל אבר ששמר על קדושתו קיבל את כתרו.

כאן רואים את סוד "נעוץ סופן בתחלתן". ברגע שהיסוד שלם, ברגע שיש הגשמה עצמית, הכתר יורד. וכך נאמר: "ויסוף הוא השליט על הארץ, הוא המשביר לכל עם הארץ" (בראשית מב, ו). הוא מכלכל את כל העולם, ואת אחיו ואת משפחתו גם יחד. בזכותו הם מקבלים את ארץ גושן, והוא מפרנס אותם כל השנים. כל זה בזכות שמירת הברית.

לאמת את החלום

יוסף מלמד אותנו מהי ספירת היסוד בהתגלמותה. הוא דבוק במטרה שלו עשרים ושתיים שנה. רש"י מחשב זאת על הפסוק "ויתאבל על בנו ימים רבים" (בראשית לז, לד): בן שבע עשרה היה כשנמכר, בן שלושים בעמדו לפני פרעה, ועוד שבע שנות השובע ושנתיים של רעב עד שירד יעקב למצרים. כל אותן שנים הוא אינו מתפשר. העבדות, מצרים, בית הסוהר, אינם מסיטים אותו. הוא בדרך להגשמת החלום.

כל אחד מאיתנו חולם, ובדרך כלל אנחנו חולמים על מה ששייך לנו. איש אינו חולם לבנות ארמון על הירח, כי זה אינו שייך לו. גם ברוחניות, הרצונות, התשוקות והחלומות של אדם הם בתדר שבו הוא נמצא. והחלום עצמו הוא רמז לשורש הנשמה.

יוסף לאורך כל הדרך אימת את הפוטנציאל שלו. הוא נולד מלך. אצל אביו היה מלך, ולכן זכה לכתונת הפסים, ומשום כך קינאו בו אחיו. הוא מגיע לבית פוטיפר, וגם שם הוא נעשה מלך ושולט על כל העניינים. הוא היה יכול להיות עבד אפור שממלא פקודות. אבל כשהגיע למקום, מימש ואימת את כל הפנים שלו, את כל הספירות, ברמה של עבד בבית פוטיפר. הוא מגיע לבית הסוהר, ואינו שוקע בדיכאון, אינו שוכב במיטה ומרחם על עצמו. גם שם הוא מאמת את המלך שבו. ולבסוף מגיע השלב שבו הוא מאמת את פנימיותו בקנה מידה עולמי.

זה היסוד. נצח והוד הם ההליכה אל היעד, וראיית המטרה. היסוד הוא הדבקות במטרה, הנעילה עליה: אני הולך להצליח, ברוחניות ובגשמיות, ובכל מצב אני מממש את עצמי, בכל קומה שאני נמצא בה.

נסו לדמיין שיוסף היה מתיישב מן החלומות באמצע הדרך, שהיה מרפה לרגע מן הדבקות. לא היה מלך, ולא היה יוסף הצדיק, ולא היה קיים כל העולם הזה שנקרא יוסף. מה שליווה אותו לאורך כל הדרך, מה שהחזיק אותו בכל הקושי, הוא שמירת היסוד.

כשהנשמה קוראת

הקושי הגדול לשמור על הברית, גם ברובד הגופני, נובע מכך ששם מרוכזים האורות הגדולים ביותר של הנפש. זה המקום העוצמתי ביותר. כמו שמתרכז שם כל הגוף, מתרכזות שם כל העוצמה והאנרגיה של הנפש. ואם לא מפנים אותה לאפיקים הנכונים, היא פורצת לאפיקים הלא נכונים.

ואומר דבר ברמה של הגות. כשמתעוררת באדם תשוקה עזה שאינה כדרכה, יש לה אחת משתי סיבות. או שהגיע הזמן להביא ילד לעולם, בדרך הקדושה, או שהנשמה קוראת לו ומבקשת הגשמה עצמית. ההתעוררות הזאת, אפילו כשהיא מופיעה בגוף, היא רמז שהנשמה צועקת: לך והגשם את עצמך, בקשר שלך עם אלוקים, בהתקדמות הרוחנית שלך, בעשייה למען ביתך.

בדרך כלל מבינים את מימוש הפוטנציאל כהצלחה בחיים, כסף, זוגיות טובה, רכב חדש. האמת העמוקה היא שכל נשמה ירדה לעולם עם יעד ועם תפקיד, ורק כשהיא מתחילה לממש את התפקיד שלה היא מתענגת ושמחה, ושם האדם מתקן את עצמו. יש אדם שתפקידו בעבודה מסוימת, ויש אדם שתפקידו בפעולה מסוימת. אם לא יעשה אותה, לא מילא את ייעודו.

בספרי המקובלים מובא שכמו שמי שמזלזל בפירורי לחם העניות רודפת אחריו, כך מי שפוגם ביסוד העניות רודפת אחריו. ואני מבין זאת ברובד עמוק יותר: גם עניות גשמית וגם עניות רוחנית. הפגם ביסוד הגופני הוא ביטוי לכך שהאדם פגום גם ביסוד הנפשי שלו. הוא אינו מנצל את עצמו, מבזבז את כוחותיו להבל ולריק, אינו מרוכז. המקובלים אומרים שהוא נעשה מנותק משורש נשמתו, ומכאן נמשכים עצבות ותסכול. הוא לוקח את כל העולם האנרגטי הזה, הרוחני והגשמי, ומשליך אותו לריק. וכמובן, מי שסובל מדיכאון של ממש צריך גם עזרה מקצועית ורפואית כראוי. כאן אנחנו מדברים כאן על השורש הנשמתי שעומד מאחורי הדברים.

הקדוש ברוך הוא נתן לכל אחד מאיתנו מזוודה של כלים. כל השנים קראנו לה נשמה, וידענו שזה משהו רוחני שמסתתר בתוכנו ונעלם כשאדם נפטר מן העולם. היום הבנו עמוק יותר: בנשמה הזאת יש עשרה אורות, חכמה, בינה, דעת וכל הספירות, ואלה כוחות ועוצמות שיש לכל יהודי. יש אדם שהאור הגדול שבו הוא בגבורה, ויש שבחסד, ובכל אחד מאיתנו נמצאות כל עשר הספירות. אבל כל פעולה של גבורה, של חסד, של חכמה ושל בינה, אם אין יסוד, אין פעולה.

ולכן אנחנו צריכים להתאמן על מימוש עצמי, להתחיל להגשים דברים. יש ביטוי עממי: דיבורים כמו חול, ואין מה לאכול. אנשים מבזבזים אנרגיה רבה בעולם הפנימי. ושלמה המלך כבר אמר: "בכל עצב יהיה מותר, ודבר שפתים אך למחסור" (משלי יד, כג). בכל עמל יש יתרון, והדיבור לבדו מביא רק חיסרון.

כשעמדו ישראל על שפת ים סוף, ודאי הייתה להם אמונה וביטחון בה. אבל הגמרא מספרת שכל שבט אמר שאינו יורד ראשון לים, עד ש"קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחלה" (סוטה לז, א). אפשר שלכל העומדים על החוף היו רגליים, היה להם נצח והוד. מה שהיה חסר הוא היסוד, הריכוז במטרה והמעשה בפועל.

וזה לא יאומן כי יסופר: אדם קם ועושה, והקדוש ברוך הוא מצליח את מעשה ידיו. יש אנשים שבוכים ומקוננים, ואילו היו קמים ועושים מעשה, היה הקדוש ברוך הוא משרה ברכה במעשה ידיהם. כך הבטיחה התורה: "למען יברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידך אשר תעשה" (דברים יד, כט). הברכה שורה על מה שאדם עושה. זה חוק קבוע, בגשמיות וברוחניות.

אני לא אשכח את זה. גרתי ביישוב חשמונאים, ולא היה לי שקל. הבית היה צפוף, ורציתי להגדיל אותו, לבנות עוד כשבעים מטר. זה עלה סכום של כשלוש מאות אלף שקל, ולא היה לי ממנו כלום. אבל עשיתי מה שיכולתי לעשות בפועל. לקחתי את אשתי, הלכנו לשטח שמאחורי הבית, ואני צועד וסופר צעדים: כאן יהיה החדר, כאן יהיה המטבח. לא היה שם כלום, לא חול ולא כסף בכיס. אבל אמרתי לעצמי שאת מה שאני כן יכול לעשות, אעשה. לתכנן את זה ברגליים, לא רק בראש. ואחרי כמה חודשים בניתי.

בזוהר הקדוש מובא באריכות עניין הרמת הידיים. מי שמרים את ידיו למעלה בלי סיבה, בלי תפילה ובלי בקשה, עושה פגם בעולמות. וכשהוא מרים אותן בתפילה ובתחינה, או פותח אותן כשאומר "פותח את ידך", הוא מושך לעצמו שפע. תנועת הידיים נראית לכאורה דבר חיצוני, שהרי הקדוש ברוך הוא יודע מה שבלב. אבל זה בדיוק

היסוד: אני פועל גם בפנים וגם בחוץ, ומראה במעשה שאני רוצה לקבל. את השפע מקבלים בידיים פתוחות. ומי שמרים ידיים סתם, כאילו הפעיל את כל המערכת העליונה, וכשבאים להשפיע עליו אין שם כלום.

ומכאן רואים שהקדוש ברוך הוא מבקש מאיתנו רק לעשות את הצעד. "כי תצא למלחמה על איביך, ונתנו ה' אלהיך בידך" (דברים כא, י). הקדוש ברוך הוא אומר לאדם: צא אתה למלחמה, ואת השאר אני אעשה. וכך גם בהולדה עצמה. האיש ואשתו עושים את המעשה בשמחה, אבל את הלב, את המוח ואת הכליות מעצב הקדוש ברוך הוא, הצר צורה בתוך צורה. הם שותפים, והכל מאת ה'.

במגרש הביתי

למדנו בקורס הזה הרבה. למדנו על ספירת הגבורה, שצריך להתגבר על היצרים. למדנו על תפילה ועל התבוננות. למדנו על החסד, שצריך לקום ולעשות חסד, עם השכנה, עם הילדים, עם בן הזוג. וכל זה תלוי ביסוד, בלקום ולהגשים. נתחיל להתענג ולשמוח מכל האורות הנפלאים האלה, שהם הפנימיות שלנו, רק כשנפעל בפועל.

ורואים זאת בפועל: אנשים שעוסקים במה שהם אוהבים מצליחים. והקדוש ברוך הוא כבר מכוון את הדברים. פתאום אחת הולכת לרפואה, אחר נעשה עורך דין, אחר תלמיד חכם, אחר פותח עסק, זה עצמאי וזה שכיר. בדרך כלל ה' מוביל אותנו אל התיקון שלנו. חז"ל אמרו: "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו" (מכות י, ב). מה שמוטל עלינו הוא להיות בכל לבנו במגרש שלנו, בלי לחפש הרפתקאות במגרשים של אחרים. כשנמצא את עצמנו במגרש הביתי, משם נלך מחיל אל חיל, ברוחניות ובגשמיות.

נממש את הרצונות ואת התשוקות שלנו, ונבקש מן הקדוש ברוך הוא שייתן לנו כוחות להתקדם: שישפיע עלינו, שיתגלה אלינו יותר, שייתן לנו כוח להתעלות. וכך נזכה להיות שלמים ביסוד, ומשם נעלה אל הנשמות ואל האלוקות.

יהי רצון שנזכה לאמת את החלומות שהקדוש ברוך הוא טמן בנשמותינו, ולהיות כולנו בבחינת צדיק יסוד עולם.